

סימפוזיון: מסביב למשולש – הגל, נצרות והגות עכשווית. מומחי הגל משיבים למיכל סגל.

בסימפוזיון שלפנינו, הצבתי בפני אחדים מחוקרי הגל המובילים בעולם, כמה מן המסקנות המרכזיות של מחקרי על הגל – בצורת שאלות – בכדי לקבל את תגובותיהם, על הסכמותיהם והתנגדותיהם. המחקר עצמו נולד מתוך השאיפה לעמוד על כמה מן המאפיינים העיקריים של רוח התקופה העכשווית, ולהתחקות אחר מקורותיהם ומחולליהם בהיסטוריית המחשבה המערבית: בהגותו של הגל (שמחשבתו מהווה חוליה אחת בלבד, אם כי משמעותית, בהיסטוריה זו) אך גם מעבר לה. עיקר עניינו של המחקר הוא זיהויה וניתוחה של סטרוקטורת המחשבה של המערב (שהגל עצמו מנתחה ומנסחה), על בעיותיה ותחלואיה: סטרוקטורה שמשותפת לנצרות, לפילוסופיה של הגל, ולחילוניות ה"נאורה" המודרנית והפוסט-מודרנית (להלן 'רוח התקופה'). מסקנתו המרכזית של המחקר מובילה להבנת ההווה לאור רוח הנצרות וכגורלה.

התמות העיקריות שסביבן נסוב הסימפוזיון הן:

- 1) ההגות ההגליאנית כהגות נוצרית מעיקרה (מדעת ושלא מדעת).
- 2) ההגליאניזם (בעקבות הנצרות) כמוביל לאובדן המוחלט (או האל).
- 3) רוח התקופה הנוכחית כהמשך של ה"רוח" ההגליאנית, כמו גם של רוח הנצרות.

ברצוני להודות מקרב לב לכל המשתתפים, שתרמו – בסידרת התכתבויות ממושכת וקדחתנית – מזמנם וממחשבתם, והשיבו לשאלותי, גם כאשר הללו לא תמיד מצאו חן בעיניהם, בשום לב, בכובד ראש, ובלב חפץ.

להלן השאלות (שמטבע הדברים, במסגרת דיון מעין זה, הוצגו בתמצות ניכר, כך שאין ביכולתן להביא את המהלך השלם של המחקר, או לפתח, להסביר ולהצדיק את הקביעות, ההקשרים והשרשרים שהן מציבות):

השאלות

1) נהוג לראות בפילוסופיה ההגליאנית מופת למחשבה הכובלת עולם ומלוואו, את החיים בכללם, בכבלי הזהות, האחדות והאחידות, כך שהיא מבטלת כל אפשרות ממשית לחירות, לאחרות, לשונות, לכל דבר שעשוי שלא להיענות לתכתיב האחד והאחדותי של השיטה. אני מניחה שמי שאמון על השיטה ההגליאנית, יתייחס להבנה שכזו כאל בלתי נכונה. מצד שני, ברצוני לטעון שההבנה הנכונה את הפילוסופיה ההגליאנית היא ההיפך הגמור: שהשיטה ה"מוחלטת", השיטה של המוחלט, או של הזהות המוחלטת – מבטלת, למעשה, כל זהות וכל מוחלטות. מאחר שהדבר שאותו היא מכנה 'זהות', אינו אלא התנודה המתמדת בין ערכים וקביעות מנוגדים, המשתנים תדיר והופכים זה לזה, ומאחר שהדבר שאותו היא מכנה 'מוחלט', אינו אלא התנועה המוחלטת, או אי-המוחלטות המוחלטת, הרי שלאור מושגים מעין אלו של 'מוחלט' ושל 'זהות' – נדמה שהשיטה ההגליאנית הופכת כל זהות יציבה, "מוחלטת" או קבועה, לבלתי אפשרית, ושהמוחלט עצמו מאבד את מוחלטותו מכל וכל. כיצד, לדעתך, ניתן לחמוק מן המסקנה, שהשיטה ההגליאנית מכחידה כל מוחלט אפשרי וכל זהות אפשרית?

2) ההשקפה הראשונה שהוזכרה לעיל (זו הרואה בשיטה ההגליאנית שיטה המכפפה את כל הנתונים הקיימים והאפשריים למסגרתה השיטתית המובנית והמוגדרת מראש), באה לידי ביטוי הן בביקורות מן הסדר האונטולוגי-אפיסטמולוגי-לוגי, והן בביקורות מן הסדר החברתי-פוליטי, ומובילה לניסיונות רבים ושונים להיחלץ מן ההרמטיות של שיטת הזהות המוחלטת, ולהציב תחתיה את ההבדל הממשי (שאינו פונקציה של הזהות), את האחר הממשי (שאינו פונקציה של האחד), את היחיד הממשי (שאינו פונקציה של המדינה), את הריבוי והפלורליזם (שאינם פונקציה של אחידות השיטה), ואת החירות הליברלית (שאינה פונקציה של ההגמוניה הריבונית והאוטוריטטיבית). אך מאחר שהבנה זו את השיטה ההגליאנית אינה נכונה, ומאחר שאני מאמינה שההבנה הנכונה היא היפוכה הגמור, עלי להסיק, שאלו המתנגדים לשיטה ההגליאנית, כמו גם אלו המבקשים

להיחלץ ממנה, מציבים "תחתיה" את אותה הלוגיקה (המוכנת שלא כהלכה) עצמה, כך שהם נותרים נאמנים לחלוטין לאותה הלוגיקה שאותה הם מבקשים לבקר. כל ניסיון להיחלץ מן השיטה ההגליאנית, מן הזוהות והמוחלטות שלה, באמצעות התמקדות בהבדל, באחר, באי-הזוהות, באי-אפשרות הקביעה – אינו מהווה התנגדות, כי אם, למעשה, היענות מלאה לאותן ההנחות ולאותן התוצאות. האם היית מסכים עם הקביעה שהמחשבה העכשווית – הליברלית, הפלורליסטית, הפוסטמודרנית – אינה אלא המשך ישיר וטבעי של הלוגיקה ההגליאנית, ואף תוצאתה ההכרחית, הבלתי-נמנעת? ובמידה שאינך מסכים – כיצד היית מתאר את היחס שבין המחשבה של הגל לבין המחשבה העכשווית?

3) אני מקבלת – ואנא אמור לי אם אתה חולק עלי בעניין זה – את טענתו של הגל כי שיטתו היא הניסוח הפילוסופי של האמת של הנצרות, כך שמחוייבויות היסוד של האמונה הנוצרית משמשות כיסוד השיטה ההגליאנית, והצדקתן היא, כפי שטוען הגל, מטרתה של השיטה. למרות שאני בהחלט מודעת לטענתו של הגל, שההיסטוריה כולה מגלמת אמת אחת ויחידה, ומתקדמת לקראת מימושה, אני מאמינה, אף על פי כן, ש"אמת" זו, ו"היסטוריה" זו, הינן למעשה האמת וההיסטוריה של הנצרות. אני מאמינה שבחינה מדוקדקת מגלה שהשיטה ההגליאנית היא נוצרית מכל וכל, הן בהנחות היסוד המטאפיזיות שלה, הן במושגים שלה, והן באפשרויות הריאליות והאידיאליות שהיא מאפשרת. ה-Aufhebung מנסח במדויק את הלוגיקה או התאולוגיה הנוצרית של ההחלפה, שמאפשרת לנצרות להפוך ל-Verus Israel [ישראל האמיתית]: לוגיקת ההגשמה באמצעות הביטול, המבוטאת, למשל, במילה 'טלוס' [Telos] (כמו באיגרת אל הרומים י' 4: ישו הוא בה בעת הקץ וההגשמה של החוק/התורה/הברית של היהדות).

א) האם יהיה זה נכון, לדעתך, להסיק שאותה הלוגיקה עצמה, של הגשמה באמצעות ביטול, מובילה באופן בלתי-נמנע אל הלוגיקה שלפיה "אי הנאמנות היא הנאמנות האמיתית" (אחד מניסוחיו של דרידה ללוגיקה של הדקונסטרוקציה)? ולפיכך, שהנצרות עצמה (דרך פאולוס, לותר, קאנט, הגל) מובילה באופן בלתי נמנע לחילונה, כמו גם לפוסטמודרניזם? האין

זה אפשרי, ואף הכרחי, לשרטט קו ישיר ורציף – כאשר המחשבה ההגליאנית מהווה נקודה אחת בלבד על קו זה – בין היווצרותה והתמסדותה של הנצרות, לבין המחשבה העכשווית (שוב, הפוסטמודרנית, הליברלית והחילונית), ולהבין את זו האחרונה בתור הגשמתה וצורתה האמיתית של הנצרות?

ב) הן הנצרות והן השיטה ההגליאנית חותרות לאותה המטרה (הפיוס), נשענות על אותן הנחות המאפשרות את השגת המטרה (השילוש, זהות האדם והאל), ומחייבות את אותם האמצעים (ההמרה, ההפרה, וחציית הגבולות, שבמסגרתה הגבול שבין האל והאדם אינו הגבול האחרון שנותר לחצותו, כי אם הגבול הראשון, שחצייתו היא התנאי לאפשרות השיטה). בהינתן ששני הקורפוסים – זה של המחשבה הנוצרית וזה של המחשבה ההגליאנית – מושגתים על אותן הנחות היסוד המטאפיסיות (היינו, ה"דוגמות" של הנצרות), ומכוננים את אותה הלוגיקה – האין שניהם מובילים, למעשה, לאותה התוצאה: לאובדן המוחלט, לאי-הזהות של כל זהות, ולפיכך ל-Zeitgeist של תקופתנו, שבה מוקע כל שיפוט פסקני, ושבה 'אידיאולוגיה', 'הגמוניה', 'ריבונות', 'סמכות' ו'שמרנות' הן מילים מגונות?

ג) מאחר שהשיטה ההגליאנית אינה יכולה להיווצר ולא לתפקד, ללא הדוגמות הנוצריות הבסיסיות המונחות ביסודה (ושאותן היא שמה לעצמה למטרה לנסח באופן פילוסופי), אין לנו אלא להסיק, שלא ניתן לאמץ את הדיאלקטיקה של הגל, או לנסות לפתח, לשנות או לשכלל את תובנותיה, מבלי לאמץ בכך את תפישת האלוהות הנוצרית, ולמעשה, את הדוגמה הנוצרית בכללה. מסקנה זו תקפה גם לגבי הגות שמתנגדת לדת באופן מפורש (למשל, המרקסיזם ה"חילוני" לכאורה): כל הגות שמאמצת, גם אם שלא במודע, את הארגומנטציה הדיאלקטית ההגליאנית – מבלי להביא בחשבון את האופן בו המחשבה הנוצרית משמשת כעמוד התווך של השיטה כולה – מסתמכת, למעשה, גם אם על אף רצונה ובניגוד לכוונתה, על אותן הנחות היסוד של התאולוגיה הנוצרית, ללא כל יכולת לתת על כך את הדעת. האם היית מקבל מסקנה זו?